SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences

Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Jild 3, Son 12/1

2023

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SP1342V3I12.1Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/1 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич –филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа октори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Елмуратов Икматулла Гайбуллаевич
ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДАГИ БИРИНЧИ ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ ТАРИХИ (1931-1936 ЙИЛЛАР) 12-18

Qitaybekov Azizbek Kenesbek o‘g‘li
QORAQALPOG‘ISTONDA HAVO TRANSPORTINING SHAKLLANISHIDA “DOBROLET” AKSIYADORLIK JAMIYATINING O‘RNI 19-23

Nawrizbaeva Nurjamal Qudaybergenovna
QORAQALPOQLARNING GILAMCHILIGI BILAN BOG’LIQ BA’ZI MAROSIMLAR 24-29

Сайдуллаев Фаррух Умедулло ўғли
МУҲАММАД ҲАКИМ ТЕРМИЗИЙНИНГ ЭТНОЛОГИК ВА ЭТНОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРИ 30-35

Berdiqulov Mirolim Tugalvoyevich
TO‘DA-1 NEOLIT MAKONINING O’ZBEKISTON TOSH DAVRI ARXEOLOGIYASINI O’RGANISHDAGI O’RNI 36-40

Olimjonova Gulida Olimjon qizi
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT BOJXONA XIZMATI ORGANLARI FAOLIYATI .. 41-47

O‘ng‘alov Lazizbek Amiriddin o‘g‘li
NUROTA TOG‘ TIZMASINING TOSH DAVRI ARXEOLOGIYASINING O‘RGANILISH TARIXI.. 48-53

Rahmonov Faxriddin Shoymardonovich
MILLIY DEHQONCHILIK MADANIYATINI ETNO-TARIXIY MANBALARDA AKS ETISHI (JANUBIY O‘ZBEKISTON MISOLIDA) 54-58

Tilavboyev Muhammad
JIZZAX VOHASIDA OT BILAN BOG‘LIQ URF-ODATLAR VA MAROSIMLAR 59-63

To‘xtaboyev Xurmatullo Shomirza o‘g‘li
O‘ZBEKISTON ILM-FANI RIVOJIDA FARG‘ONA DAVLAT UNIVERSITETINING O‘RNI (MUSTAQILLIK YILLARI MISOLIDA) 64-68

Рахматиллаев Хасанбой
МАРКАЗИЙ ОСИЁНИНГ ҚАДИМГИ ДАВР ЭТНИК ТАРИХИНИ ЁРИТИШДАГИ АЙРИМ МУАММОЛИ МАСАЛАЛАР ВА УСУЛЛАРГА ДОИР 69-74

Qurbonova Manzila Boqiyevna
BUXORO VOHASI MILLIY SHIRINLIKLARI VA ICHIMLIKLARI 75-80

Ravshanova Gulora
QASHQADARYO VOHASIDA MUNTAZAM QUROLLI HARAKATLAR TA’MINOTI (XX-asrning 20-yillarida) 81-85

Зарипбаев Уснатдин Оракбаевич
ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА ҚОРАҚАЛПОЛҒИСТОН АССР ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИ 86-90

Baxronov Abdullo Haydar oʻgli
OʻZBEKISTONDA TOSH DAVRI ARXEOLOGIYASINI OʻRGANISHDA XALQARO EKSPEDISIYALARINING OʻRNI 91-95

Maxmatqulov Jasur Isroil oʻg'li
GIYOHVANDLIKKA QARSHI KURASH MAVZUSINING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI 96-101

Esanova Nilufar
OʻZBEKISTON–TURKIYA HAMKORLIGI VA UNING NATIJASI (TOʻQIMACHILIK SANOATI MISOLIDA) 102-106

Норбоев Сарвар Қахрамон ўғли
АФРОСИЁБДАГИ СЎҒД МУДОФАА ДЕВОРИГА ОИД ТАДҚИҚОТЛАРНИНГ ЎРГАНИЛИШИ (XX АСРНИНГ 50–80-ЙИЛЛАРИ) 107-111

Эсонов Зиёдбек Юлдашевич
ФАРҒОНА ВОДИЙСИ АҲОЛИСИ ТЎҚИМАЧИЛИК ҲУНАРМАНДЧИЛИГИ АНЪАНАЛАРИ 112-117

Tishabayeva Irodaxon Rasulovna
1960-1970 YILLARDA OʻZBEKISTONDA MAKTABGACHA TARBIYA MUASSASALARI FAOLIYATI 118-124

Toʻxtamisheva Fotima Musurmonovna
MUSTAQILLIK YILLARIDA QASHQADARYO VOHASI KASHTADOʻZLIGIDA OʻZGARISHLAR 125-132

Sattorov Nurbek
SHIMOLIY BAQTRIYA VA ZARAFSHON MINTAQALARIDA DEHQONCHILIK VA CHORVACHILIK MADANIYATI SOHIBLARI ETNOMADANIY ALOQALARINING OʻZBEK XALQI ETNOGENEZI SHAKLLANISHIDAGI O'RNI 133-138

Hazratov Nurali Burxon ugʻli
QADIMGI KESH VILOYATI HUDUDIDAGI ARXEOLOGIK YODGORLIKLARINING OʻRGANILISH TARIXIDAN 139-144

Mamatqulov Bekzod Sherozovich
OʻZBEKISTONDA GAZ-OLTINGUGURT SANOATINING YUZAGA KELISHI VA UNING RIVOJLANISH TARIXI (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA) 145-149

Berdiyev Jamshid
VOHA JOY NOMLARINING SHAKLLANISHIDA ETNONIMLAR VA PATRONIMLARNING TUTGAN OʻRNI 150-155

Djurakulov Sherzod Davronovich
SAMARQAND VILOYATI HUDUDIDI TOSH DAVRI ARXEOLOGIYASINING O’RGANILISHI TARIXI 156-161

Қурбанова Дилрабо Шерипбоевна
ПАРЛАМЕНТ ТАРИХИ ВА ТАРИХШУНОСЛИГИ 162-172

Зухриддин Болтаевич Жунаев
ХОРАЗМДА РЕСПУБЛИКА ТУЗУМИ: ЮТУҚЛАР ВА МУАММОЛАР (1920-1924 йиллар) 173-181

Mamadiev Boxodir Bobojonivich
QASHQADARYO MUZEYIDAGI NODIR OSTODON 182-186

Norqo‘chqarov Xushvaqt Eshnazarovich
AFG‘ONISTONDA O‘ZBEK TILINING QONUNIY ASOSLANISHI, O‘ZBEKLAR IJTIMOIY-MADANIY HAYOTIDAGI O‘RNI (XX ASR – XXI ASR BOSHLARI) 187-197

Ибрагимов Рахмон Зиёдуллаевич
ТОШКЕНТ ВОҲАСИ СЎНГГИ БРОНЗА ДАВРИ ТАРИХИ ТИЗИМИДА: ДАФН УДУМИ ВА МИГРАЦИЯ МАСАЛАЛАРИ 198-203

Азаматова Гулмира Байирбековна
ОДАМ САВДОСИГА УЧРАГАН МИГРАНТ ХОТИН-ҚИЗЛАР ҲАҚИДА БАЪЗИ МУЛОҲАЗАЛАР 204-208

Tishabayeva Irodaxon Rasulovna
1960-1970 YILLARDA O‘ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TARBIYA MUASSASALARI FAOLIYATI 209-215

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich, Inoyatov Mardonbek Mo‘min o‘g‘li
DAVLAT SEKTORIDA ICHKI AUDITNING XALQARO STANDARTLARI 216-226

Kurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich
O‘ZBEKISTONDA KORPORATIV BOSHQARUV TASHKILIY- IQTISODIY MEXANIZMI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI 227-232

Отабеков Отажон Ғайрат ўғли
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ОПТИМАЛ СОЛИҚ ЮКИ ВА ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ МАСАЛАЛАРИ 233-243

Шакирова Фароғат Болтаевна
ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БАҲОЛАШ ИНДИКАТОРЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ 244-255

Мамбетназаров Бахыт Бисенбаевич
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ 256-263

Jumaniyazova Ro‘za Quvondiq qizi
TURIZM INFRATUZILMASI TUSHUNCHASI VA UNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI 264-269

Matniyozov Murodjon Rajabbayevich
DESTINATSIYA IMIDJINI SHAKLLANTIRISHDA TURISTLARNING SODIQLIGI VA QONIQISHINING AHAMIYATI 270-278

Хамидова Зарифа Урол қизи
ДАВЛАТ СЕКТОРИДА ИЧКИ АУДИТ ВА ДАВЛАТ МОЛИЯВИЙ НАЗОРАТ ТАДБИРЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ 279-291

Toshaliyeva Saodat Toxirovna
KICHIK TADBIRKORLIK TUSHUNCHASI VA UNING IJTIMOIY-IQTISODIY MOHIYATI 292-296

Худойназаров Фахритдин Хаитович
ИБН ХАЛДУННИНГ ИҚТИСОДИЁТГА ТАВСИЯЛАРИ 297-304

Nurullayev Hoshimjon Hamidovich
GASTRANOMIYANING TURIZM RIVOJLANISHIDAGI AHAMIYATI 305-313

Кадырова Шарофат Амоновна
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ.... 314-323

Бегматова Зиёда Захиджановна
ДАВЛАТ ИНТЕРАКТИВ ХИЗМАТЛАРИ ТИЗИМИ АСОСИДА КАДРЛАР БАНДЛИГИНИ ВА УЛАРГА ТАЛАБНИ БАҲОЛАШ 324-332

Shafkarov Bakhrom Khudoyberdievich
TERRITORIAL FEATURES AND THEIR EFFECTIVE USE IN THE CULTIVATION OF VITICULTURE PRODUCTS 333-340

Masharipova Fazilat Axmedovna
OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING AHAMIYATI 341-348

Мусинов Дилшод Султанович
ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИНИНГИЖТИМОИЙ ВА ИҚТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИГИИҚТИСОДИЙ ЎСИШ ОМИЛИ СИФАТИДА 349-359

Шакирова Юлдуз Сайдалиевна
ВОПРОСЫ РАЗРАБОТКИ ДОРОЖНОЙ КАРТЫ АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ 360-368

Абдивохидов Мамуржон Авазхон ўғли
РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИНГ МАЗМУНИ, ТАВСИФИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ 369-380

To'xtasinova Mихayyo Mirzasultonovna
DAVLATNING INNOVATSION TIZIMINI SHAKLLANTIRISH MASALASIGA 381-388

Курбанова Рахима Джамшедовна, Мирзаева Ширин Нодировна
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В СТИМУЛИРОВАНИИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ 389-403

Набиева Нилуфар Муратовна
ОСОБЕННОСТИ КОМПЛЕКСА МАРКЕТИНГОВОГО ПРОДВИЖЕНИЯ КОМПАНИИ В ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ 404-416

Safarov Radjabboy Eshmuxammadovich
KAMBAGʻALLIKNI QISQARTIRISHDA INDIVIDUAL DAROMADGA SOLIQLAR MEXANIZMIDAN SAMARALI FOYDALANISH MASALALARI 417-428

Sharipova Zulayho
SANOAT TARMOQLARI KLASTERLARINI RIVOJLANTIRISH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YOʻLLARI 429-434

Шарипов Акбар Илхамович
ЧАКАНА САВДО КОРХОНАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА РАҚАМЛИ МАРКЕТИНГНИ РОЛИ 435-440

Хаджаев Хабибулла Сагдуллаевич
ОБЪЕКТИВНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ АНТИМОНОПОЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В РАЗВИТИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ .441-447

Xamzayeva Dilfuza Samarovna
SURXANDARYO VILOYATIDA TURISTIK MAHSULOTLARNI BAHOLASH VA SAMARALI RIVOJLATIRISH IMKONIYATLARI 448-452

Усманова Насиба Акбаржоновна
ПУТИ РАЗВИТИЯ МЕНЕДЖМЕНТА В СФЕРЕ УСЛУГ 453-459

Исхакова Сарвар Аюбовна
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ЗАНЯТОСТЬ И КВАЛИФИКАЦИЮ ПЕРСОНАЛА В СФЕРЕ БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ 460-467

Ollanazarov Bekmurod Davlatmuratovich
INNOVATSION TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISHDA MUQOBIL MOLIYALASHTIRISH VOSITALARIDAN FOYDALANISH VA UNI TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA QOʻLLASH IMKONIYATLARI 468-479

Toʻychiyeva Nodira Gʻulom qizi
OLIY TA'LIMNI BOSHQARISHDAGI INNOVATSIYALAR. CHAT GPT YOHUD SUN’IY INTELLEKT 480-485

Абдураҳимова Саида Аҳмаджановна, Адилова Гўзал Абзаловна
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИ ТАРКИБИЙ ҚИСМЛАРИНИНГ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ ТАҲЛИЛИ 486-494

Maxsudov Sherzod Solijonovich
TOʻQIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION MUHIT JOZIBADORLIGINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI 495-500

Tadjibekova Dilnoza Bakhtiyarovna
ENHANCING FINANCIAL RESOURCE FORMATION IN BUSINESSES 501-506

Radjabova Malika Ziyodullayevna
AHOLI BANDLIGINI TA’MINLASH ISTIQBOLLARI XUSUSIDA 507-512

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Asraqulova Adiba Nabiyevna
ZAMONAVIY DAVRDA IQTISODGA FALSAFIY QARASHLAR 513-520

Жўраев Аҳмад Муҳаммадиевич
ТИНЧЛИКПАРВАРЛИК ҒОЯЛАРИНИНГ ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДАГИ АҲАМИЯТИ 521-530

Гуламова Мавжуда Ташпулатовна
АХМАД ЗИЁУДДИН АЛ-КУМУШХОНАВИЙ АСАРЛАРИДА КОМИЛ ИНСОН ҒОЯЛАРИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ 531-538

Abduxolikova Nasiba Alijonovna
YOSHLARNING ONLAYN TA'LIM JARAYONIGA TA'SIR ETUVCHI IJOBIY SALBIY OMILLAR 539-544

Yazdonov Zikirillo Shukurilloyevich
QALANDARIYLIK VA UNING INSON, JAMIYAT TIZIMIDAGI O'RNI 545-552

Sharipova Barno Salimovna
BIOETIK MADANIYATNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA UNING ZAMONAVIY IMIJI 553-558

Xalikulova Umida Rustamovna
AXBOROT MUHITINING OLIY TA'LIMGA TA'SIRI: KONSTRUKTIV VA DESTRUKTIV OMILLAR 559-564

Abbasova Maftuna Subxonovna, Temirova Xurshida
OILA VA NIKOH MA'NAVIYATI, OILANI MUSTAHKAMLASH OMILLARI 565-571

Tog'ayev Nodirjon Ergashevich
AJDODLARIMIZ BOY ILMIY MEROSINING O'ZBEKISTONDA MA'RIFATLI JAMIYAT QURISH HAMDA YOSHLAR TARBIYASIDA TUTGAN O'RNI 572-576

Kipchoqov Xomidjon Gulomovich
JAVOBGARLIK PRINSIPINI SHAKLLANTIRISH AXLOQSHUNOSLIKNING ASOSIY MASALASI SIFATIDA 577-581

Raximova Rayxon Abdurasulovna
ZAMONAVIY OILADA MA'NAVIY-AXLOQIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISH: MUAMMONING NAZARIY VA USLUBIY TAHLILI 582-586

Агзамова Нилюфар Шухратовна
"АДАБ АЛЬ-ТАБИБ" КАК ИСТОЧНИК НАЦИОНАЛЬНОЙ БИОЭТИКИ 587-591

Axmadiyev Nuriddin Muxutdinovich
INTELLEKTUAL MADANIYAT YOSHLARNING INNOVATSION FAOLLIGINI OSHIRISHNING MUHIM MEZONI SIFATIDA 592-596

Nabiyev Mansur Jamxur o'g'li
DEMOKRATIK JAMIYAT TARAQQIYOTIDA IJTIMOIY G'OYALAR EVOLYUTSIYASI VA MODERNIZATSIYASI 597-603

Kenjayeva Dilrabo Romanovna, Xaydarova Larisa Sunnatovna
GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY MADANIYAT SOHASIDAGI O‘ZGARISHLARNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI 604-609

Abduraximova Tursunoy Abduvoxid qizi
O‘ZBEKISTONDA OLIY TA’LIM TRANSFORMATSIYASINING FALSAFIY MOHIYATI 610-615

Tagayev Ganisher Xasanovich
YOSHLAR ETNOESTETIK DUNYOQARASHINI RIVOJLANTIRISHDA BADIIY-ESTETIK OMILLARNING O‘RNI 616-625

Шоназаров Жамшид Шуҳратович
БЕҲБУДИЙ ВА УНИНГ ДАВЛАТЧИЛИК ҒОЯСИ 626-630

Ҳамраев Сирож Абруевич
ЖАМИЯТ ЯНГИЛАНИШИ ВА ТАДБИРКОР МАЪНАВИЯТИ 631-637

Nabiyev Bekzod Muxammadumarovich
MAFKURAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISHDA ZAMONAVIY TARG‘IBOT TEXNOLOGIYALARI: O‘ZBEKISTON VA XORIJ TAJRIBASI 638-642

Hashimova Gulsina Ismoyilovna
HARBIY IJTIMOIY ISH VA HARBIY MADANIYATNING HARBIY XIZMATCHILAR FAROVONLIGINI TA’MINLASHDAGI ROLI 643-648

Karimova Gulnoza Yigitaliyevna
AXLOQIY MADANIYAT TUSHUNCHASINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIY ZARURIYATI 649-655

Sharipova Kamola Usmonjonovna
YANGI O‘ZBEKISTONDA GENDER TENGLIKNI TA’MINLASH BO’YICHA ILG‘OR XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASINI MILLIY STRATEGIYAGA TRANSFORMASIYALASH ISTIQBOLLARI 656-661

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари. -№12/1(3)-2023.
ISSN: 2181-1342 (Online)
https://scienceproblems.uz

09.00.00- Фалсафа фанлари

Asraqulova Adiba Nabiyevna
PhD, Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori,
NamDU "Musiqa ta'limi va madaniyatshunoslik"
kafedrasi o'qituvchisi
Email: adibaasraqulova@gmail.com

ZAMONAVIY DAVRDA IQTISODGA FALSAFIY QARASHLAR

Annotatsiya. Ush bu maqola iqtisodiy tafakkur ijtimoiy ong shakllari haqida bo'lib, shaxsning zamonaviy jamiyatni moddiy va ma'naviy hayotida, xususan, kishilar o'rtasida bo'ladigan iqtisodiy munosabatlarni his etish, aqliy jihatdan anglab yetish va kelajakdagi o'zgartirishlarga qaratilgan g'oyalar, ideallar, qarashlar va nazariyalarning yaxlit tizimi ekanligini ochib berishga qaratilgan xulosalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlari: Ijtimoiy ong, iqtisodiy tafakkur, ehtiros, his-tuyg'u, faoliyat, tushuncha, g'oyalar, ideallar, qarashlar, zamonaviy, kategoriya, jarayon, munosabat, anglash, mohiyat, startap, qonuniyat, sub'ekt, g'oya, madaniyat, xulq-atvor, ko'nikma, shakllanish, malaka, tomonlar, manfaat.

Asrakulova Adiba Nabievna
Doctor of Philosophy (PhD) Philosophical sciences, Teacher of the Department of "Music Education and Cultural Studies" of NamSU

PHILOSOPHICAL VIEWS ON ECONOMICS IN MODERN TIMES

Abstract. This article is about the forms of economic thinking and social consciousness, and the ideas aimed at realizing, intellectually understanding and future changes in the material and spiritual life of a person in modern society, in particular, the economic relations between people, conclusions aimed at revealing that it is a whole system of ideals, views and theories

Key words: Of social consciousness, economic thinking, passion, feeling, activity, understanding, ideas, ideals, views, modern, category, process, attitude, awareness, essence, startup, legitimacy, subject, idea, culture, behavior, skill, formation, qualification, aspect, interest.

Асракулова Адиба Набиевна
Доктор философии в области философских наук (PhD), Преподаватель кафедры "Музыкального образования и культурологии" НамГУ

ФИЛОСОФСКИЕ ВЗГЛЯДЫ НА ЭКОНОМИКУ В НАШЕ ВРЕМЯ

Аннотация. В данной статье речь идет о формах экономического мышления и общественного сознания, а также идеях, направленных на осознание, интеллектуальное понимание и будущие изменения материальной и духовной жизни человека в современном обществе, в частности, экономических отношений между людьми. На раскрытие того, что это целая система идеалов, взглядов и теорий.

Ключевые слова: Общественное сознание, экономическое мышление, страсти, чувства, деятельность, понимание, идеи, идеалов, взглядов, современность, категория, процесс, отношения, осознания, сущность, стартап, предмет, идея, культура, поведение, умение, образование, квалификация, аспект, интерес.

DOI: https://doi.org/10.47390/SP1342V3I12.1Y2023N69

Kirish. Bugungi kunda yoshlar iqtisodiy tafakkuri ularning fikrlash tarzi va yangicha yondashuvlar mezonini oʻz ichiga oladi. Ularda ilmiy xususiyatlar va ijtimoiy iqtisodiy faoliyatda yangicha, oʻzgaruvchan sharoitlarda fikrlash tarzida aks etadi. Taʼkidlash lozimki, yosh tadbirkor oʻzlashtirgan bilimi bilan birga iqtisodiy fikrlashning eng soʻnggi yutuqlariga asoslanadi. Yoshlar iqtisodiy tafakkurida toʻliq va malakali hisobni qoʻllash va qiymatning obyektiv iqtisodiy qonunlarini iqtisodiy qarorlar qabul qilish ega boʻlishi kerak ekanligini anglab yetadilar.

Adabiyotlar tahlili. Zamonaviy davrda faylasuf olimlar iqtisodiy tafakkurni ijtimoiy ongning shakli sifatida oʻrganib, ilmiy jihatdan tahlil qilmoqda. Xususan, iqtisodiy tafakkur ong tushunchasi haqida xorijlik olimlardan, L. N. Ponomaryov, V. D. Popov, V. P. Chichkanovlar ham oʻz fikrlarini ifoda etgan boʻlsalar, shu sohada ilmiy izlanishlar olib borayotgan hamyurtimiz B. Valiev “Iqtisodiy ong — iqtisodiy tafakkur mahsulidir. Iqtisodiy ong oʻz ichiga ham aqliy (tafakkur, bilimlar), ham emotsional (ehtiros, his-tuygʻular) jihatlarni oladi” [1; B.60-61.], — degan boʻlsa, yana bir izlanuvchi A. Xudoyqulov oʻzining dissertatsiyasida, “Iqtisodiy ong — inson miyasida jamiyat moddiy va maʼnaviy neʼmatlarini yaratish faoliyatiga bogʻliq boʻlgan gʻoyalar, ideallar, qarashlar, fikrlar, xatti-harakatlar tarzida aks etishidir” [2; B.34.], – deb taʼriflaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ijtimoiy falsafaning ijtimoiy ong tushunchasiga berilgan taʼrifini asos qilib olsak, bizningcha – iqtisodiy tafakkur ijtimoiy ong shakllari boʻlib, shaxsning zamonaviy jamiyatni moddiy va maʼnaviy hayotida, xususan, kishilar oʻrtasida boʻladigan iqtisodiy munosabatlarni his etish, aqliy jihatdan anglab yetish va kelajakdagi oʻzgartirishlarga qaratilgan gʻoyalar, ideallar, qarashlar va nazariyalarning yaxlit tizimidir. Bu esa yoshlar iqtisodiy tafakkuri hissiy (emotsional) bilishda va aqliy tafakkur qilishdagi jihatlari bilan farqlanadi. Bunda yoshlarning iqticodiy tafakkurining alohida ajralib turadigan jihatlariga eʼtibor berish kerak. [3; B. 36.]. Shu oʻrinda jamiyatning faol davomchilari boʻlmish yoshlarning iqticodiy tafakkurini shakllantirish va rivojlanishi muhim ahamiyatga ega. Xususan, yoshlar iqtisodiy tafakkuri quyidagi sifatlarida namoyon boʻladi:

- yoshlar tomonidan iqtisod kategoriyasi va qonunlarning anglanishi jarayonida hamda uni ijtimoiy hayotga tatbiq etilishida;
- jamiyatdagi munosabatlarda yoshlar iqtisodiy tafakkurini vujudga kelishi xulosalarini anglab yetilishida; [4; B.56.]
- yoshlarni iqticodiy tafakkuridan samarali foydalanish layoqatida;
- idrok, tasavvur va sezgi bilan bevosita his qilinmaydigan iqtisodiy munosabatlarni yoshlar tafakkurida aks ettiruvchi hodisalarning namoyon boʻlishida.

Zamonaviy yoshlardagi iqticodiy tafakkurni baholashning ikkinchi mezoni — zamonaviy voqelikni, ishlab chiqarishni rivojlantirishning sifat jihatidan yangi sharoitlarini hisobga olish, ishlab chiqarishni intensivlashtirish jarayonining mohiyatini norasmiy idrok etish, miqdoriy jihatdan emas, balki sifat toifalarida fikrlash, yakuniy natijaga eʼtibor qaratish maqsadga muvofiq.

Zamonaviy tafakkur jahon tajribasiga yoʻnaltirishni, yutuqlarni oʻrganish va ulardan foydalanishni oʻz ichiga oladi, milliy iqtisodiyotni dunyoning bir qismi sifatida idrok etishni oʻz ichiga oladi. [5; B.25.] Xalqaro integratsiyani rivojlantirish va chuqurlashtirish, jahon bozoriga chiqish, qoʻshma korxonalarni tashkil etish nafaqat keng dunyoqarash, maxsus tayyorgarlik, balki faoliyat sohasining bunday sezilarli darajada kengayishiga yoshlarning psixologik tayyorgarligini ham talab qiladi. Bir mamlakatning ijobiy tajribasi boshqasiga ijobiy natijalar berishi uchun quyidagilar zarur:

– birinchidan, bir davlatning milliy tajribasidan xalqaro (umuman ahamiyatli)ni ajratib koʻrsatish toʻgʻri;

– ikkinchidan, bu xalqaro maydonda oʻz mamlakatining milliy oʻziga xos sharoitlarini aniq, har tomonlama tahlil qilish asosida toʻgʻri qoʻllanilishi kerak.

Shu asosda iqticodiy tafakkur maʼlum obyektlar va subyektlarning oʻzaro taʼsirida amalga oshiriladi. Yoshlar iqtisodiy tafakkurining obyekti sifatida ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar va iqtisodiy amaliyotda namoyon boʻladi.

Tafakkurda iqtisodiy munosabatlarda obyektni rivojlanish manbasi sifatida iqtisodiy amaliyotda, ziddiyatlarda, ragʻbatlantirilishda va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishda oʻzaro taʼsirini nazarda tutadi.

Yoshlarning iqtisodiy tafakkurining ontologiya jihatlari – ongning ongga munosabatini belgilaydi, “iqtisodiy tafakkur” hodisasining mohiyatini, mavjudlikning tashqi shakllari va uning ongi shakllaridan biri boʻlgan hodisaning ichki asosiy mazmun mohiyatini ochib beradi. Iqtisodiy tafakkur hodisasi va mohiyati dinamika va rivojlanishda hisobga olinsa, ontologik tadqiqot salohiyatining funksional ahamiyati ortadi. Iqtisodiy tafakkur subyektlarini oʻrab turgan voqelik harakatining ontologik mazmuni tadqiqot predmetining nazariy tushunchalarini adekvat izohlashda namoyon boʻladi va gnoseologik funksiyani amalga oshirish bosqichi, uni idrok etish orqali bilishning boshlanishi boʻlib xizmat qiladi. Yoshlarning iqtisodiy tafakkurining gnoseologik mazmuni avvalo, yoshlarning iqtisodiy munosabatlarda oʻzlashtirgan bilim va malakalari hamda maʼnaviy-ruhiy munosabatlari tashkil etadi. Gnoseologiya, bir tomondan, iqtisodiy tafakkurni mavjud voqelik, uning ishonchliligi va haqiqati sifatida bilish imkoniyatlarini aniqlash imkonini beradi. Iqtisodda aqlning bilim sifatida tanlanishi shaxsning kognitiv imkoniyatlari hamda konseptual tamoyillarning oxir-oqibatidir. Bizningcha, bu jarayonda gnoseologik jihatdan jamiyat imkoniyatining taraqqiyotga va yangi davrlarda iqtisodiy va tarixiy tafakkurlar oʻrtasidagi muhim farqni taqqoslash uchun foydalaniladi. Bu esa gnoseologiyada yoshlarning iqtisodiy tafakkurida obʼektiv va subyektiv, empirik va nazariy, ratsional va hissiy munosabatlarni ochib berish bilan ifodalanadi.

Demak, iqtisod va ijtimoiy falsafiy jihatdan, yoshlarning iqtisodiy tafakkurini subyektlari sifatida iqtisodiy bilimlarni oʻzlashtirish va egallash jarayonidagi oʻzaro iqtisodiy munosabatlarda tafakkurning tub mohiyatini belgilasha bilan ahamiyatli hisoblanadi. Shunga koʻra, aytish mumkinki, har qanday tafakkurni, jumladan, iqtisodiy tafakkurni ham vujudga kelishiga sabab boʻluvchi omillar zarur. Real voqelikka aylanuvchi va iqtisodiy tafakkur rivojiga sabab boʻluvchi omil sifatida mulkni koʻrsatish mumkin.

Mulkiy munosabatlarda muhim tushunchaga ega hisoblangan mulk bizningcha, – muayyan shaxslarning, ijtimoiy guruhlarning, jamiyat aʼzolarining hamda jamoalarning oʻzlashtirgan, tasarruf etgan tabiat va insonning aql-zakovati, mehnati bilan yaratilgan maʼnaviy va moddiy boyliklardir.

Yoshlarning mulkka boʻlgan munosabati boshqalardan boshqacharoq shaklda rivojlanadi. Chunki ularning dunyoqarashi shakllanishi davr va makonda yuksaladi. Shunga koʻra "mulk" mazmun-mohiyatini ijtimoiy-falsafiy kategoriya jihatdan oʻrganish xususiyati har qanday ijtimoiy-iqtisodiy tizimning mohiyati va maʼno-mazmunini belgilab beradi. Bu esa yoshlarning psixologik va maʼnaviy dunyosi, iqtisodiy tafakkuri rivojiga oʻz taʼsirini koʻrsatadi. Yoshlarda hayotga boʻlgan munosabat oʻzga mamlakat va xalqlar yoshlari iqtisodiy, siyosiy, madaniy aloqalaridan farq qiladi. Shunga koʻra, mulk va mulkiy munosabatlar mavhum tushuncha emas, balki yoshlar tafakkurida aniq ontologik asosda va gnoseologik mazmunda ijtimoiy-falsafiy ahamiyatga ega hisoblanishi mumkin.

Zamonaviy yoshlardagi iqtisodiy tafakkurni baholashning ikkinchi mezoni — zamonaviy voqelikni, ishlab chiqarishni rivojlantirishning sifat jihatidan yangi sharoitlarini hisobga olish, ishlab chiqarishni intensivlashtirish jarayonining mohiyatini norasmiy idrok etish, miqdoriy jihatdan emas, balki sifat toifalarida fikrlash, yakuniy natijaga eʼtibor qaratish maqsadga muvofiq.

Iqtisodiy tarbiya sanʼatini mukammal egallab olish uchun iqtisodiy ong shakllanishi va mavjud boʻlishi nazariyasini baʼzi momentlarini tasavvur qilish kerak boʻladi. Iqtisodiyotni boshqarishning yangi metodlarini tegishli tarzdagi yangicha iqtisodiy tafakkur, xoʻjalik yuritishning yangi uslublari, kadrlarning yangi qatlamini shakllantirmasdan amalga oshirib boʻlmaydi. Boshqarishning yuqori madaniyati iqtisodiyotni muvaffaqiyatli rivojining garovi hisoblanadi. Jamiyatda mulkchilikning xususiy shakllariga asoslangan iqtisodiyotni boshqarish mutaxassislar, xoʻjalik rahbarlari, davlat va boshqa muassasalar xodimlari oldida yangi talablarni qoʻyadi. Agar ular malakasiz boʻlsalar va iqtisodiy tafakkuri eskicha stereotiplarning asiriga aylanib qolsalar, tashabbuskorlik va tadbirkorlik xislatlarini namoyon qilmasalar, korxonaga qoloqlik, norentabellik xavf soladi. Uning yetkazgan zararlarini qoplash qiyin boʻlib, raqobatda sinib qolish mumkin.

Zamonaviy tafakkur jahon tajribasiga yoʻnaltirishni, yutuqlarni oʻrganish va ulardan foydalanishni, milliy iqtisodiyotni dunyoning bir qismi sifatida idrok etishni oʻz ishiga oladi. Xalqaro integratsiyani rivojlantirish va chuqurlashtirish, jahon bozoriga chiqish, qoʻshma korxonalarni tashkil etish nafaqat keng dunyoqarash, maxsus tayyorgarlik, balki faoliyat sohasining bunday sezilarli darajada kengayishiga yoshlarning psixologik tayyorgarligini ham talab qiladi. Bir mamlakatning ijobiy tajribasi boshqasiga ijobiy natijalar berishi ushun quyidagilar zarur:

– birinchidan, bir davlatning milliy tajribasidan xalqaro (umuman ahamiyatli)ni ajratib koʻrsatish toʻgʻri;

– ikkinchidan, bu xalqaro maydonda oʻz mamlakatining milliy oʻziga xos sharoitlarini aniq, har tomonlama tahlil qilish asosida toʻgʻri qoʻllanilishi kerak.

Shu asosda iqtisodiy tafakkur maʼlum obyektlar va subyektlarning oʻzaro taʼsirida amalga oshiriladi. Yoshlar iqtisodiy tafakkurining obʼekti sifatida ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar va iqtisodiy amaliyotda namoyon boʻladi.

Tafakkurda iqtisodiy munosabatlar obyektning rivojlanish manbasi sifatida iqtisodiy amaliyotda, ziddiyatlarda, ragʻbatlantirilishda va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishda oʻzaro taʼsirini nazarda tutadi. Mavjud ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarga muvofiq tarzda iqtisodiy tafakkur rivojlanadi va aksincha boʻlishi mumkin. Iqtisodiy munosabatlar kishilar tomonidan olamni bilish jarayonida, ular iqtisodiy tafakkurining ishki komponentlariga aylanuvchi tashqi omildir.

Iqtisodiy tafakkur ijtimoiy-iqtisodiy kategoriya sifatida, bizning nazarimizda, falsafiy, sotsiologik, ijtimoiy-psixologik va boshqa tomonlardan oʻrganilishi mumkin. Bunda ularning har biri turli xil nuqtai nazardan iqtisodiy bilishning bitta obyektini tadqiq qiladilar, ya’ni tafakkur jarayoni va uning natijalarini faqat jamiyatning iqtisodiy hayotiga tatbiqan qarab chiqadilar.

Iqtisodiy hayot, iqtisodiy munosabatlargina ijtimoiy subyekt bilishi, tafakkur faoliyati ob’ekti sifatida, umuman, tafakkurni qarab chiqishdan iqtisodiy tafakkurga kelish imkoniyatini yaratadi.

Falsafiy jihatdan iqtisodiy tafakkur iqtisodiy voqelikni aks ettirish, kishilar tomonidan iqtisodiy munosabatlar, yangi gʻoyalarni ijodiy ishlab chiqishdagi muhim aloqalarni bilishning tashqi shakllaridan biri va iqtisodiy faoliyat ushun ijtimoiy mazmun va amaliy ahamiyatga ega boʻlgan iqtisodiy hodisalar va jarayonlarni oldindan aytish jarayonidir. Iqtisodiy tafakkur iqtisodiy munosabatlarni ideal aks ettirish va unga ta’sir etish, oʻzgartirish jarayonidir. Iqtisodiy tafakkur — ma’lum iqtisodiy gʻoya, bilimlar, tasavvurlar, iqtisodiy voqelikka qarashlarning shakllanishi bilan tugallanadigan iqtisodiy fikrning taraqqiyoti, izchil harakati jarayonidir. Fikrning umumlashtirilgan, falsafiy iqtisodiy obrazi ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarni hal qilishga uzoqni koʻrmaydigan, bir yoqlama yondashuvni inkor qiladigan yuqori darajadagi iqtisodiy madaniyatning manbai sifatida maydonga chiqadi.

Ijtimoiy psixologik jihatdan iqtisodiy tafakkur iqtisodiy munosabatlarni his tuygʻular, kayfiyatlar, (masalan, egalik hissi), ehtiyojlar va manfaatlar shaklida ijtimoiy psixologik aks ettirish amaliy jarayoni va natijasi sifatida qarab chiqilishi mumkin. Iqtisodiy tafakkur psixologiyasi amalda hali oʻrganilmagan va kelajakda fanning yangi sohasi boʻlmish iqtisodiyot psixologiyasi (iqtisodiy psixologiya) ning tadqiqotlarida muhim yoʻnalishlardan biri sifatida maydonga chiqishi mumkin. Bu fan iqtisodiyot, sotsiologiya va ijtimoiy psixologiya tutashmasida rivojlanadi.

Iqtisodiy ong va tafakkurning ta’sirini, shuningdek, iqtisodiy tafakkurda moddiy iqtisodiy munosabatlarning qay tarzda aks ettirilayotganligini oʻrganish ham muhimdir. Bu xoʻjalik faoliyati madaniyatini yanada koʻtarishga imkoniyat yaratadi. Boshqaruvning ma’muriy metodlarini, albatta, ijtimoiy-psixologik metodlar bilan toʻldirish kerak. Faqat ularning birligi, xoʻjalik masalalarini hal qilishda toʻralarcha munosabatni inkor etuvchi boshqaruv madaniyatining talablariga javob berishi mumkin. Bunga faqat iqtisodiy jarayonlarni ob’ektiv iqtisodiy qonunlarning harakat qilishi mexanizmida inson omilining va ulardan ongli tarzda foydalanishning rolini chuqur bilib olgandagina erishishi mumkin. Shuning ushun ham iqtisodiy tafakkurning iqtisodiy faoliyat bilan oʻzaro aloqadorligi katta ahamiyatga ega boʻladi.

Iqtisodiy bilish yoshlar tomonidan iqtisodiy tafakkur jarayonida

iqtisodiy bilimlarni qayta ishlab chiqarish boʻlib, “tafakkurning bu harakati” mantiqiy mavhumlashtirish yordamida amalga oshiriladi, voqelikni aks ettirishdagi psixologik, motivatsion, shaxsiy momentlar esa oʻz ishlarini bajarib boʻlib” ikkinshi darajaga tushib qoladi, ya’ni subyektiv tarzda obyektivlashadilar, sub’ekt fikriy faoliyatining natijalari keyinchalik iqtisodiy munosabatlar, ularning taraqqiyoti va mavjud boʻlishi qonunlari haqidagi iqtisodiy bilimlar tizimini tashkil qiluvchi tafakkurning turlicha mantiqiy shakllarida aks ettiriladi.

Iqtisodiy fanning tushuncha-kategorial apparatini yaxshi oʻzlashtirib olganlik — iqtisodiy tafakkur madaniyatining asosiy koʻrsatkichlaridan biridir. Iqtisodiy munosabatlarning taraqqiyoti bilan birga ularning fikrdagi ifodasi — iqtisodiy tushunchalar va

kategoriyalar ham rivojlanadi. Ularda iqtisodiy voqelik qanchalik toʻla oʻz ifodasini topsa, yoshlarning iqtisodiy tafakkurini rivojlantirish, uning yetukligini koʻtarish, iqtisodiy buzilishlarning oldini olish ushun shunchalik koʻp imkoniyatlar yaratiladi. Iqtisodiy hayotni aks ettiruvchi iqtisodiy tushunchalar va kategoriyalar ijtimoiy ahamiyat kasb etishi va kishilar boyligi boʻlib qolishi kerak.

Iqtisodiy nazariyalar asoslarining kategoriyalari maʼlum tarixiy ishlab chiqarish usuli ishlab chiqarish munosabatlari ushun ijtimoiy ahamiyatga ega boʻlgan va nihoyat, obʼektiv tafakkur shakllaridir. Odatda, iqtisodiy tafakkur ikki yoʻnalishda shakllanadi. Bir tomondan, yoshlar tomonidan iqtisodiy munosabatlarning bevosita fikriy qayta ishlab shiqilishi (empirik, tajribaviy yoʻl bilan), boshqa tomondan, jamiyat tomonidan toʻplangan iqtisodiy (obyektivlashgan) bilimlarning) oʻzlashtirilishi, fikriy qayta ishlanishi sodir boʻladi.

Yangi avlod boshqa avlodlar tomonidan toʻplangan iqtisodiy bilimlarni oʻzlashtiradi va ularni rivojlantiradi. Obyektivlashgan bilimni uzluksiz tarzda subyektivlashtirish va aksinsha, bilimning anglash

obʼektiv holatidan subyektning ishki sifatiga (insonning, ijtimoiy guruhning), ongiga oʻtishi amalga oshiriladi. Shu sifat iqtisodiy tafakkurni insonning iqtisodiy hodisalarni aks ettirish, mulohaza qilib koʻrish, ularning mohiyatini bilish, iqtisodiy tushunchalar, kategoriyalar,

nazariyalar, iqtisodiy qonunlar talablarni oʻzlashtirish va ularni reallik bilan muvofiqlashtirish va shunga muvofiq tarzda oʻzining iqtisodiy faoliyatini tashkil qilishdek intellektual xossa, qobiliyatini aks ettiradi.

Yoshlarning iqtisodiy tafakkurining ontologik jihatlari – ongning ongga munosabatini belgilaydi, “iqtisodiy tafakkur” hodisasining mohiyatini, mavjudlikning tashqi shakllari va uning ongi shakllaridan biri boʻlgan hodisaning ishki asosiy mazmun mohiyatini oshib beradi. Iqtisodiy tafakkur hodisasi hamda mohiyati dinamika va rivojlanishda hisobga olinsa, ontologik tadqiqot salohiyatining funksional ahamiyati ortadi. Iqtisodiy tafakkur subʼektlarini oʻrab turgan voqelik harakatining ontologik mazmuni tadqiqot predmetining nazariy tushunchalarini adekvat izohlashda namoyon boʻladi va gnoseologik funksiyani amalga oshirish bosqichi uni idrok etish orqali bilishning boshlanishi boʻlib xizmat qiladi. Yoshlarning iqtisodiy tafakkurining gnoseologik mazmunini, avvalo, yoshlarning iqtisodiy munosabatlarda oʻzlashtirgan bilim va malakalari hamda maʼnaviy-ruhiy munosabatlari tashkil etadi. Gnoseologiya, bir tomondan, iqtisodiy tafakkurni mavjud voqelik, uning ishonchliligi va haqiqati sifatida bilish imkoniyatlarini aniqlash imkonini beradi. Iqtisodda aqlning bilim sifatida tanlanishi shaxsning kognitiv imkoniyatlari hamda konseptual tamoyillarning oxir-oqibatidir. Bizningcha, bu jarayonda gnoseologik jihatdan jamiyat imkoniyatining taraqqiyotga va yangi davrlarda iqtisodiy va tarixiy tafakkurlar oʻrtasidagi muhim farqni taqqoslash ushun foydalaniladi. Bu esa gnoseologiyada yoshlarning iqtisodiy tafakkurida obʼektiv va subʼektiv, empirik va nazariy, ratsional va hissiy munosabatlarni oshib berish bilan ifodalanadi.

Demak, iqtisod va ijtimoiy-falsafiy jihatdan, yoshlarning iqtisodiy tafakkurini subʼektlari sifatida iqtisodiy bilimlarni oʻzlashtirish va egallash jarayonidagi oʻzaro iqtisodiy munosabatlarda tafakkurning tub mohiyatini belgilash bilan ahamiyatli hisoblanadi. Shunga koʻra, aytish mumkin-ki, har qanday tafakkurni, jumladan, iqtisodiy tafakkurni ham vujudga kelishiga sabab boʻluvchi omillar zarur. Real voqelikka aylanuvshi va iqtisodiy tafakkur rivojiga sabab boʻluvshi omil sifatida mulkni koʻrsatish mumkin.

Mulkiy munosabatlarda muhim tushunchaga ega hisoblangan mulk bizningcha, – muayyan shaxslarning, ijtimoiy guruhlarning, jamiyat a'zolarining hamda jamoalarning oʻzlashtirgan, tasarruf etgan tabiat va insonning aql-zakovati, mehnati bilan yaratilgan ma'naviy va moddiy boyliklardir.

Yoshlarning mulkka boʻlgan munosabati boshqalardan oʻzgacharoq shaklda rivojlanadi. Chunki ularning dunyoqarashi shakllanishi davr va makonda yuksaladi. Shunga koʻra "mulk" mazmun-mohiyatini ijtimoiy-falsafiy kategoriya jihatdan oʻrganish xususiyati har qanday ijtimoiy-iqtisodiy tizimning mohiyati va ma'no-mazmunini belgilab beradi. Bu esa yoshlarning psixologik va ma'naviy dunyosi, iqtisodiy tafakkuri rivojiga oʻz ta'sirini koʻrsatadi. Yoshlarda hayotga boʻlgan munosabat oʻzga mamlakat va xalqlar yoshlari iqtisodiy, siyosiy, madaniy aloqalaridan farq qiladi. Shunga koʻra, mulk va mulkiy munosabatlar mavhum tushuncha emas, balki yoshlar tafakkurida aniq ontologik asosda va gnoseologik mazmunda ijtimoiy-falsafiy ahamiyatga ega hisoblanishi mumkin.

Yoshlarda iqtisodiy tafakkur rivojlanib borgan sari ularda oʻzaro munosabatlarga kirishishga boʻlgan talab ortib boradi. Buning natijasida ular oʻrtasida mulkchilik munosabatlari yuzaga keladi. Shu oʻrinda mulkchilik nima? – degan savolga javob berish lozim. Bizningsha, bu savolga javob quyidagicha;

1) "Mulkchilik – kishilar oʻrtasida ishlab chiqarish vositalari va mehnat mahsulini oʻzlashtirish yuzasidan paydo boʻlgan va tarixan aniq bir shaklda namoyon boʻluvshi iqtisodiy munosabatlardir" [6; B.508.];

2) Jamiyatdagi mulkchilik huquqiy ham iqtisodiy munosabatlar mazmunini oʻzida ifodalaydigan tushuncha sifatida huquq va iqtisod mazmuni oʻzaro bogʻliq hamda bir-birini taqozo qiladi, shu sababli mulkchilik bir vaqtda ham iqtisodiy, ham huquqiy kategoriya hisoblanadi" [7; B.271.].

Xulosalar. Bizningcha, bu oʻz navbatida yoshlarning iqtisodiy tafakkurini tarkibiy tuzilmasi sifatida quyidagi koʻrinishda namoyon boʻladi. Birinchidan, iqtisodiy faoliyat mohiyatini anglash, ya'ni yoshlar tomonidan oʻzi olib borayotgan iqtisodiy faoliyati toʻgʻrisida birlamchi ma'lumotga ega boʻlishi uning keyingi faoliyati uchun startap vazifasini oʻtaydi; ikkinchidan, ijtimoiy ishlab chiqarishning aks etishi, turlari va qonuniyatlari toʻgʻrisida umumlashgan ma'lumotlarni oʻzlashtirish, ya'ni har bir sub'ekt oʻz faoliyat turi va shaklini tanlashi hamda shu soha boʻyicha ma'lumotlarga ega boʻlishi talab etiladi; uchinchidan, nazariy jihatdan yoshlar tafakkuridagi gʻoyalarning amaliy harakatiga aylanadigan faoliyatni hayotga tadbiq eta olishidir.

Yoshlar iqtisodiy tafakkurining quyidagi tarkibiy tuzilmalari asosida shakllanishi kuzatilmoqda:

- jamiyatda ijtimoiy-iqtisodiy hayot faoliyatida sub'ekt sifatida, ya'ni iqtisodning faol ishtirokchisi;
- yoshlarning tafakkurida iqtisodiy ong hamda xulq-atvor rivojlanishida;
- yosh tadbirkorlarning faoliyati natijasida jamiyat iqtisodiy faoliyatini yuksalishida;
- ta'lim – tarbiya jarayonlarining iqtisodni kuchaytirilishi sababchisi sifatida;
- yoshlarning iqtisodiy faoliyatlari davomida iqtisodiy madaniyat va tafakkurini boyib borishi sifatida namoyon boʻladi.

Mazkur iqtisodiy tafakkur qismlarining uygʻunligi jamiyatning nafaqat iqtisodiy ahvoliga, balki ijtimoiy tuzilishiga ham bogʻliq. Bu esa yoshlarning iqtisodiy tafakkurini shakllantirish jarayonini quyidagi ikki jihatlarida namoyon boʻladi:

Birinchidan – bu iqtisodiy tafakkurni yoshlarning ongida shakllantirish bilan bogʻliq holda, ya’ni bir tomondan yoshlarning jahonda yuz berayotgan iqtisodiy jarayonlarni ishtirokchisi sifatida, ikkinchi tomondan esa, jamiyatda toʻplanayotgan iqtisodiy bilimni akc ettiradigan koʻnikma, malaka orqali nazariy-amaliy bilimlar darajasida shakllantirishni oʻz ichiga oladi.

Ikkinchidan –iqtisodiy tafakkurni yoshlar ongida shaklanishi uning usul va vositalari bilan bogʻliq boʻlib, bir tomondan, bevosita iqtisod sub’ektlari boʻlgan yosh tadbirkorlarning tafakkurida namoyon boʻlsa, ikkinchi tomondan, mamlakat aholisining iqtisodiy tafakkurini rivojlantiruvchi tashkiliy faoliyatni oʻz ichiga oladi. Bu esa bir-birini toʻldirib turuvchi bir butunning ikki nisbiy tomonlarini tashkil etadi.

Sobiq ittifoqning ma’muriy-buyruqbozlik tizimiga xos boʻlgan kollektivistik tafakkurning oʻzgarishlari, bozor sharoiti, islohotlar jarayonida mulkchilikning turli shakllarining paydo boʻlishi, tovar-pul munosabatlarining tiklanishi, tashabbuskorlikka, tadbirkorlikka qarab daromadning shakllanishi asta-sekin oʻzgarib bormoqda. Iqtisodiy tafakkur yoshlarning ehtiyojlari va manfaatlari bilan bevosita bogʻliqdir. Ongli ehtiyojlar va manfaatlar iqtisodiy munosabatlarning butun majmuasiga kirib boradigan maqsadli iqtisodiy faoliyatning asosiy motivlari va ragʻbatlari boʻlib xizmat qilish bilan bir qatorda ular iqticodiy tafakkur faoliyatini, uning tarkibiy elementlarini ham belgilaydi. Yoshlar iqtisodiy tafakkuri oʻrab turgan dunyoni, borliq tafakkuri bilish, ma’naviy rivojlanish shakllaridan biri sifatida voqealik va harakatni bashorat qiladi. Bu esa yangi gʻoyalar yaratish, uni amalga oshirish yoʻllarini topish vazifasini bajaradi.

Adabiyotlar/Литература/References

1. Пономарев Л.Н. и др. Экономическая культура сущность, направления развития)-М.: Мысль,1987.-60-61 б. 2.Б.
2. Валиев. Иқтисодий маданият ва уни шакллантириш омиллари.-Т.: “Тошкент ислом университети” нашриёт-матбаа бирлашмаси. 2008. - 34 б.
3. Худойқулов А. Б. Жамият ижтимоий ривожланишида иқтисодий онгнинг роли (фалсафий таҳлил). Фалсафа фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун тайёрланган диссертация. –Тошкент. “ЎзМУ” – 2005. – 26 б
4. Ziyadullayev S. Ekonomicheskaya reforma v Uzbekistane v deystvii. – T., 1994. – S. 10.
5. Ishmuhamedov A. E. Bozor iqtisodiyoti va biznes asoslari / –Toshkent: Oʻzbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamgʻarmasi nashriyoti,2004. -160 b.
6. Ўзбек тилининг изоҳли луғати (5 жилдли). –Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2006 - 2008.
7. Шодмонов Ш. Ш. Иқтисодиёт назарияси / Ш. Ш. Шодмонов, Р. Ҳ. Алимов, Т. Т. Жўраев. – Тошкент: Молия, 2002. – Б. 271.

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SP1342V3I12.1Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/1 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).